

Helmut Rumpler (12. 9. 1935–10. 2. 2018)

10. februarja 2018 je umrl dr. Helmut Rumpler, zaslužni profesor celovške univerze, redni član Avstrijske akademije znanosti in dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. S svojo bogato znanstveno dejavnostjo je bil dolgo desetletja povezan tudi s slovenskim prostorom, zato je žalostna vest močno odjeknila tudi med slovenskimi kolegi, ki s(m)o ga poznali.

Helmut Rumpler se je rodil 12. septembra 1935 na Dunaju, kjer je leta 1955 tudi maturiral. Študij zgodovine in germanistike na Univerzi na Dunaju je končal leta 1961: diplomski deli je napisal pri Heinrichu Fichtenauu (*Die Ideen des »Dictatus Papae« Gregors VII. in ihrer historischen Entwicklung*) in Ottu Höflerju (*Der Tod des Theoderich in der mittelalterlichen Geschichtsquellen und in der Sage*). Leta 1963 je bil promoviran za doktorja, nato pa je do leta 1972 deloval kot asistent na Zgodovinskem inštitutu Univerze na Dunaju pri veliki trojici avstrijskega povojnega zgodovinopisja: Hugu Hantschu, Friedrichu Engel-Jánosiju in Heinrichu Lutzju. Po njih je podedoval veliko zanimanje za novejšo avstrijsko zgodovino, ki pa jo je vedno obravnaval v širšem mednarodnem kontekstu. Hitro je opozoril nase v tujini. Raziskovalno je med drugim deloval v arhivih v Vatikanu, Nemčiji in nekdanji Jugoslaviji. Leta 1973 je bil naposled habilitiran za področje novejših zgodovine s temo *Die deutsche Politik des Freiherrn Ferdinand von Beust 1848–1850. Zur Problematik mittelstaatlicher Reformpolitik im Zeitalter der Paulskirche*. Isto leto se je poročil z Marijo Novák in si z njo ustvaril družino.

Toda univerzitetne kariere ni nadaljeval v avstrijski prestolnici, ampak se je preselil na Koroško, kjer je leta 1975 postal redni profesor za novejšo in avstrijsko zgodovino na Univerzi v Celovcu. Tu je deloval vse do svoje upokojitve leta 2003. Rumpler je odločilno pripomogel k razvoju študija zgodovine na celovški univerzi in ga uspešno umestil tako v avstrijski kot v mednarodni prostor. Aktualni predstojnik zgodovinskega inštituta na celovški univerzi Reinhard Stauber je ob smrti svojega predhodnika zapisal: »Zgodovinska znanost v rankejanskem razumevanju mu je bila, zgodovinarju »s srcem in dušo« in neumornemu delavcu v vrtu Klio, glavno vodilo pri njegovem delu. Njegova predavanja so temeljila na tem navdušenju nad stroko. V smislu Wilhelma von Humboldta sta mu bila poučevanje in raziskovanje enako pomembna.«

Pri Rumplerjevem znanstvenem delu izstopata dve veliki področji, ki ju je gojil še posebej skrbno: zgodovina pozne habsburške monarhije in evropska politična zgodovina s posebnim ozirom na »nemško vprašanje« v 19. stoletju. Od leta 1970 do leta 1992 je bil zadolžen za redakcijo in objavo zapisnikov avstrijskega ministrskega sveta 1848–1918. Leta 1996 je postal načelnik Komisije za zgodovino habsburške monarhije Avstrijske akademije znanosti, v tem svojstvu pa je skupaj s Petrom Urbanitschem prevzel tudi izdajanje danes že znamenite »modre zbirke« *Die Habsburgermonarchie 1848–1918*. Še leto pred svojo smrtjo je tako z njemu lastno predanostjo in natančnostjo osebno redigiral in nadzoroval objavo predzadnjega zvezka, ki je posvečen prvi svetovni vojni.

Potrebovali bi več deset strani, da bi lahko navedli vse Rumplerjeve knjige in študije, ki jih je napisal v svojem raznolikem in dinamičnem znanstvenem življenju. Poleg obsežnih člankov v že omenjeni zbirki *Die Habsburgermonarchie 1848–1918* velja vendarle od njegovih zgodnejših del izpostaviti dve temeljni monografiji iz zgodovine habsburške monarhije ob njenem koncu. Najprej politično biografijo avstrijskega ministrskega predsednika Maxa Hussareka-Heinleina iz leta 1965, ki je njegova disertacija (*Max Hussarek. Nationalitäten und Nationalitätenpolitik in Österreich im Sommer des Jahres 1918*), napisana pod Hantschovim mentorstvom. Že naslednje leto pa ji je sledila študija o znamenitem manifestu zadnjega habsburškega vladarja (*Das Völkermanifest Kaiser Karls vom 16. Oktober 1918*). Rumplerjevo življenjsko delo je izšlo leta 1997: *Eine Chance für Mitteleuropa. Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie 1804–1914*. Vsa navedena dela so danes standardna in nepogrešljiva pri delu vsakega strokovnjaka za zgodovino habsburške monarhije. Nenazadnje si je Rumpler pridobil velik ugled tudi v Združenih državah Amerike, kjer je raziskovalna tradicija avstrijskih študij še posebej močna.

Rumpler ni nikoli pristajal na klasične stereotipe o podonavski monarhiji, ki nihajo med »ječo narodov« in »imperijem svobode«. Na pojave habsburške nostalgije je gledal zelo kritično, vendar hkrati argumentirano. Strinjal se je s tistimi, ki so ugotavljali, da je bila habsburška monarhija v Evropi 19. stoletja v bistvu »antimoderen in anahronističen politični sistem«. A hkrati je trdil, da ta sistem ni bil obsojen zgolj na branjenje; bil je sposoben oblikovati tudi alternativo tedanjim, v Evropi prevladujočim državnim modelom. Alternativa geslu »svoboda – enakost – bratstvo« je bila po Rumplerjevem mnenju triada »Pax – Securitas – Justitia«. Po eni strani je bila habsburška monarhija »reakcionarna država«, a hkrati »liberalna trdnjava sredi poplave iracionalnega nacionalizma«, celo »trdnjava humanosti«. Razvoj dogodkov v Srednji Evropi po njenem razpadu Rumplerjeve teze samo potrjuje.

Veliko časa je Rumpler posvečal tudi koroški deželni zgodovini. Ob njegovem slovesu bi rad poudaril, da so koroški Slovenci imeli v njem velikega zagovornika. Že kmalu po prihodu v deželo je vzbudil pozornost z izjavami, ki so povzročale precej nejevolje med zagovorniki brambovskih razlag konfliktnega dogajanja v letih 1918–1920. Svojemu pokončnemu stališču se ni nikoli odpovedal; med drugim je bil leta 1989 organizator mednarodno odmevnega simpozija o koroškem plebiscitu.

Rumplerja je tudi pri obravnavanju koroške deželne zgodovine vodila vseskozi raziskovalna želja, da spozna stvari takšne, »kot so v resnici bile«. To sem lahko doživljal tudi pisec teh vrstic, ko sem v letih 1994/95 pod njegovim mentorstvom študiral v Celovcu. Profesorja smo slovenski študenti zgodovine kot zgovornega in razgledanega predavatelja imeli priložnost spoznati leto prej, ko je gostoval na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Nikoli ne bom pozabil njegovih besed na uvodnem predavanju, ko nas je vprašal, kako gledamo na slovensko zgodovino v tem obdobju: Ali se ta zgodovina končuje na mejah Vojvodine Kranjske in morda še kakšne kronovine? Ali pa nanjo vendarle gledamo v nekem širšem, srednjeevropskem okviru pripadnosti mnogonarodni državi, ki je imela tudi pomembno vlogo v mednarodni politiki tedanje Evrope? Rumpler nas je s svojimi predavanji znal prepričati, da smo večinsko izbrali drugo opcijo.

Poleg rednega članstva v Avstrijski akademiji znanosti, se je Rumpler od leta 1993 lahko pohvalil tudi z dopisnim članstvom SAZU, na katerega je bil še posebej ponosen. To je bilo razvidno tudi ob njegovi 80-letnici leta 2015, ki jo je praznoval – v njegovem stilu delovno, s predavanjem – v družbi avstrijskih zgodovinarjev in sva ga v imenu slovenskih kolegov prišla pozdravit skupaj z akademikom dr. Petrom Štihom. Že leta 2010 je Rumpler prejel avstrijski častni križ I. reda za znanost in umetnost. Svojih odlikovanj in priznanj ni nikoli obešal na velik zvon. Tudi po upokojitvi ga raziskovalna vnema ni minila. Do konca je živel skromno, predan svojemu delu, pri čemer mu tako poklicno kot zasebno marsikaj ni bilo prihranjeno.

Naneslo je, da sem imel s profesorjem Rumplerjem letos januarja na celovski univerzi daljši sestanek. Kot običajno sva izmenjala poglede na aktualna dogajanja na zgodovinskem področju in rekla tudi kakšno o prihodnjih načrtih. Še zlasti sva govorila o bližajoči se dvestoti obletnici ljubljanskega kongresa in kako jo obeležiti. Metternich je bil priljubljena Rumplerjeva tema, zato je pokazal velik interes. Pridružila sta se nama tudi njegova nekdanja asistenta dr. Ulfried Burz in dr. Werner Drobesh, ki ju poznam še iz svojih študentskih časov v Celovcu, danes pa sta oba predavatelja na univerzi. Za nekaj trenutkov smo se ob obujanju spominov vsi skupaj vrnili v stare dobre čase, ko je Rumpler s svojimi iskrivimi predavanji polnil predavalnice univerze, o njih pa je bilo zanimive komentarje slišati tudi izven njenih zidov. Čeprav smo imeli tisti dan vsi trije še precej obveznosti, smo slovo od našega profesorja kar nekako odlagali. Kot bi slutili, da ga že čez dva tedna več ne bo med nami.

Andrej Rahten